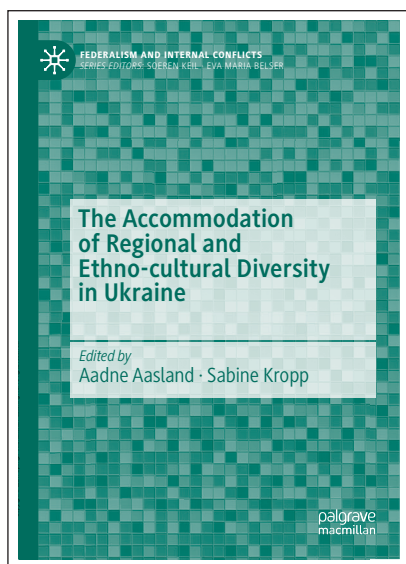




The Accommodation of Regional and Ethno-cultural Diversity in Ukraine

Aadne Aasland & Sabine Kropp (red.)

London: Palgrave Macmillan 2021

272 sidor. eISBN 9783030809713

Recenserad av **Niklas Bernsand** [doktorand, Språk- och litteraturcentrum, Lunds universitet, niklas.bernsand@slav.lu.se]

Det är svårt att föreställa sig ett mer högaktuellt forskningsprojekt än det som gett upphov till den recenserade boken. Projektet har finansierats av norska Forskningsrådet och har genomförts av ett team främst bestående av ukrainska och norska sociologer och statsvetare, huvudsakligen från Karazinuniversitetet i Charkiv och Oslomet-storbyuniversitetet i Oslo.

Boken fokuserar på de senaste årens högprofilerade ukrainska politiska reformer, både decentraliseringen – tänkt inte minst som motvikt till idéer om federalisering som de ukrainska myndigheterna känner stark och sannolikt välgrundad misstro inför – och den ökade tonvikten på stärkandet av ukrainskan på språk- och utbildningsområdet. I centrum står hur dessa reformer mottagits i samhället mot bakgrund av den etniska, regionala och språkliga mångfald som präglar Ukraina och deras effekt på den sociala sammanhållningen, främst i två etniskt blandade gränsregioner. Hänsyn tas härvidlag till det geopolitiska sammanhanget och relationerna mellan Ukraina, etniska minoriteter och grannstater som hävdar en särskild koppling till dessa minoriteter. Ett brett spann av metoder används, däribland semistrukturerade intervjuer, fokusgrupper, enkäter och mediaanalyser.

Valet av Tjernivtsi och Charkiv för de regionala fallstudierna är glädjande och uppfriskande mot bakgrund av att särskilt den förra staden och Bukovinaregionen relativt sällan stått i förgrunden för större humanvetenskapliga studier om det postsovjetiska samhället. En petig läsare inskjuter möjligen att författarna tycks använda Bukovina och Tjernivtsilänet som utbytbara begrepp, trots att det senare

även omfattar områden som inte ingick i det österrikiska Bukovina utan i det tsar-ryska Bessarabien och kungariket Rumänien. Den proportionellt största koncentrationen av etniska rumäner i Tjernivtsilänet finns till exempel i Hertsa som tillhörde Rumänien även före 1918, och aldrig var en del av det historiska Bukovina. Några av kapitlen avhandlar dock helt eller delvis den nationella nivån och inte bara de två regionerna.

Flera av kapitlen understryker fullt rimligt att det handlar om två tämligen olikartade minoritetssituationer, där rumänerna i Tjernivtsilänet är en sammanhållen etnisk minoritet relativt tydligt avgränsad från den ukrainska majoriteten, medan etniska ryssar i Charkivlänet (och inte bara där) inte är lika tydligt avgränsade från ukrainare, särskilt som många av de senare där är primärt ryskspråkiga i vardagen. Förvisso finns inslag av den språkliga och kulturella hybriditet som författarna lyfter fram i relationen mellan ukrainare och ryssar också mellan ukrainare och rumäner i Bukovina, men överlag fungerar distinktionen – etniska ryssar och ukrainare är i vardagslivet i högre grad kommunicerande kärl. Det kan noteras att mycket lite nämns om förhållandet mellan rumänskt och moldoviskt, trots att detta får sägas vara relevant för situationen i Tjernivtsilänet.

Tyvärr berörs de mycket omtalade minnespolitiska reformerna efter 2014 bara i kapitel som diskuterar Ukraina på nationell nivå och inte i de två fallstudieområdena. Det hade varit mycket spännande att få ta del av hur till exempel företrädare för den rumänska minoriteten i Tjernivtsilänet förhåller sig till de minnespolitiska förändringarna.

Till de mer problematiska inslagen i boken hör användningen av Brubakers gamla triadiska modell för att förstå sambandet mellan »nationaliserande stater, etniska minoriteter och externa hemländer». En sådan aktörsuppdelning är intuitivt tilltalande, men Fedorenko och Umland (kap. 3) visar att modellens dynamik inte är tillämpbar i det ukrainska fallet ens om man medger (kap. 1) att Ukraina först de senaste åren fört en nationaliserande politik. Ordningsföljden i den politiska händelseutvecklingen visar nämligen att det inte är ukrainsk nationaliseringspolitik som framkallar separatism och ryskt ingripande, utan att det tvärtom är den ryska aggressionen som framkallat ukrainsk nationalisering – och en förvisso inte entydig sådan – inom språk-, utbildnings- och minnespolitik.

Kapitlen som empiriskt redogör för utvecklingen i de etniskt blandade gränsregionerna är de mest givande, och kapitel 6–8 kan ses som bokens kärna. Vad gäller reformernas inverkan på social sammanhållning i de två regionerna tycks decentraliseringsprocessen ha haft en försiktigt positiv sådan även om den bara i begränsad utsträckning har präglats av etnokulturella faktorer (kap. 6). Telefonintervjuer genomförda över hela Ukraina indikerar också att reformen inte inverkat negativt på etniska relationer (kap. 9). Reformerna på språk- och utbildningsområdet, som fastslår att ukrainskan är obligatoriskt undervisningsspråk i statliga skolor från femte klass (senare har detta något modifierats), har föga förvånande genererat mer konflikt, också i relationerna till Ryssland, Rumänien och Ungern. Kritik har också

riktats mot att lagen hierarkiserar minoritetsspråken, så att småspråk förknippade med vad som konstrueras som inhemska minoriteter (krimtatarer, krymtjaker) ges bättre möjligheter än de andra språken, som i sin tur har olika starkt skydd beroende på om de är officiella språk i EU (ungerska, rumänska) eller inte (t.ex. ryska). Som framgår av kap. 7 reagerar för övrigt rumänska respondenter på att de i lagen inte ses som en inhemsk grupp – på liknande sätt har mina polska och armeniska respondenter från Tjernivtsi vänt sig mot att bara ukrainare och rumäner i den lokala diskursen vanligen ses som autoktona i Bukovina.

Studien visar att även om det finns en generell acceptans för ukrainskan som enda statsspråk (fjärran tycks de gamla diskussionerna om huruvida även ryskan bör tillerkännas denna status), så reagerar rumänsk skolpersonal och föräldrar i Tjernivtsilänet starkare på förändringarna än ryska dito längs det ukrainsk-ryska kulturkontinuumet i Charkivlänet (kap. 7). Detta är kanske inte så förvånande, och författarna lyfter förtjänstfullt fram hur EU-landet Rumäniens generösa politik gentemot »sin» diaspora kan göra rumänska skolor lockande även för etniskt ukrainska barn (kap. 8).

Föga överraskande framkallar i ljuset av Rysslands pågående aggression ryskans status flest kontroverser och studiens respondenter uppfattar en koppling mellan denna aggression och den skärpta språklagstiftningen (kap. 7–8). Dock visar också denna studie på en betydande flexibilitet, på förmågan hos många människor i Ukraina att hålla isär det politiskt-diskursiva från det vardagliga, vilket minskar potentiella konfliktytor samtidigt som det naturligtvis också kan ta udden av politiska reformer (kap. 8).

Sammanfattningsvis innehåller boken mycket matnyttigt material och den som forskar om dagens ukrainska språk- och regionpolitik eller för den delen någon av de två genomlysta regionerna kan svårigen undvika att ta hänsyn till dess resonemang och resultat.